

Співак В.С., студент 6-КМП курсу факультету
№ 2 навчально-наукового
інституту № 4 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат психологічних
наук *Давидова О.В.*

ДІАГНОСТИКА ТА ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ

Для нашої країни проблема свободи слова, особистого висловлення думок та прийняття рішень нині вважається найвищою цінністю. Але якщо все-таки має місце маніпуляція свідомістю, яка так чи інакше впливає на право самим приймати те чи інше рішення, то про нього необхідно знати і відповідно реагувати. Громадяни України виявилися неготовими до адекватного сприйняття дійсності та адекватного реагування на численні спроби впливу на суспільну свідомість.

Людина не здатна самостійно отримати й перевірити всю необхідну для неї інформацію, тому, вимушена багато що сприймати як правду. Таким чином, наповнюючи потрібним

змістом повідомлення, що передаються різноманітними комунікаційними потоками, можливо подавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи, внутрішню картину світу людей, своєрідні когнітивно-поведінкової матриці, на основі яких і відбувається орієнтація в світі. І в цьому значенні людина інформаційного суспільства не є вільною, оскільки не має змоги самостійно одержувати повні й, головне, достовірні знання про події, що відбуваються.

Застосування владними силами маніпулятивних технологій, врешті-решт, створюють видимість демократії, однак, насправді, народом управляють вправні маніпулятори, нав'язуючи йому свої рішення.

Оксфордський тлумачний словник англійської мови трактує маніпуляцію як акт впливу на людей або керування ними зі спритністю, особливо зі зневажливим підтекстом, як приховане керування чи обробка. Поняття маніпуляції також розглядається як нав'язування маніпулятором своєї волі у формі прихованого впливу. Якщо виходити з самого поняття маніпуляція як спонукання до певної дії без згоди і відома об'єкта, то як можна говорити про свободу вибору?

Для того, щоб захиститися від чужого інформаційного впливу, необхідно знати, яким чином, якими засобами він здійснюється. В основі тактичних маніпулятивних прийомів лежать один або декілька таких механізмів, що:

- конструюють нові (задля відволікання уваги) або вирішують існуючі суперечності;
- маскують виконувані дії (супротивник, не чинячи опору, погоджується на гіршу для себе ситуацію/позицію через нерозуміння загальної картини того, що відбувається);
- реалізують план, у якому від опонента нічого не залежить (відбувається його виключення з подій, ізоляція від важелів управління подіями тощо, саме за таким сценарієм відбуваються більшість, із ініційованих органами державної влади, громадських слухань);
- створюють ситуацію, за якої опонент, який обирає оптимальний, на його думку, шлях, потрапляє в пастку(численні випадки викупу земельних ділянок у громадян
- задля суспільних потреб);

- дають змогу використовувати чужі (конкурентів, знаменитостей, населення, держави) ресурси (часу, іміджу, грошей, влади, інформації);

- виявляють приховані, непомічені ресурси або пожвавлюють (реанімують) втрачені.

Маніпулювання інформацією має на меті формування і фіксацію у свідомості людини помилкової моделі дійсності. Досягають цього з використанням технологічних прийомів обробки, інтерпретації та подавання інформації для відповідного її сприйняття, формування бажаних настроїв, реакцій, стимулювання дії. Таких прийомів є кілька десятків: приклеювання (навішування) ярликів; сяючі узагальнення, або блискача невизначеність; перенесення (трансфер), посилення на авторитети; свої хлопці, або гра в простонародність; перетасовування, або підтасовування карт; загальний вагон, загальна платформа, або фургон з оркестром тощо.

У практиці політичного маніпулювання враховують та використовують соціально-психологічні ефекти, що виникають у групах людей (ефекти присутності інших, гомогенності, впливу меншості, наслідування, конформізму, зараження тощо).

Захист від маніпулювання - це система дій, направлена на усунення чи зведення до мінімуму негативних переживань (відчуття тривоги, невпевненості, вини, дискомфорту тощо) та можливих збитків, що можуть травмувати особистість. Однією з основних умов ефективного захисту від політичного маніпулювання є своєчасна, виважена та науково обґрунтована діагностика.

Діагностика маніпулятивного впливу повинна складатися із наступних етапів:

1. Виявлення симптомів та синдромів маніпулятивного впливу (відчуття незручності, внутрішньої боротьби, коли у об'єкта психологічного впливу немає бажання здійснювати ту чи іншу дію, але обставини складаються так, що її необхідно здійснювати, щоб не втратити обличчя).

2. Визначення соціотипу маніпулятора (дає можливість прогнозування характеру, інтенсивності та динаміки маніпулятивного впливу, який суттєво залежить від соціально- психологічних особливостей особистості маніпулятора, тобто від його своєрідності).

3. З'ясування ролі, яку обрав маніпулятор у комунікативному акті (визначення психологічної маски, під якою приховується ініціатор негативного психологічного впливу — Батька, Дорослого чи Дитини причому вибір певної з ролей від віку не залежить, до того ж він за певних обставин може змінюватись, оскільки людина має здатність та схильність до зміни цих ролей/станів).

4. Виявлення мішеней маніпулятивної дії (психічні структури та стани, на які здійснюється вплив з боку ініціатора дії і які змінюються в напрямі, що відповідає меті дії).

5. Визначення об'єктів маніпуляції (потреби, установки, емоційні стани, які можуть виступати у якості потужних чинників регулювання, корегування та зміни людської поведінки).

6. З'ясування моделі маніпулятивної дії:

- а) перевантаження інформацією;
- б) ескалація розумової напруги;
- в) обмеження часу для сприйняття повідомлень;
- г) активне відволікання від осмислення;
- д) стимулювання емоційного мислення.

7. Виявлення та аналіз ключових прийомів прихованого впливу, які використовує маніпулятор, що дає можливість:

- а) ідентифікувати використання конкретного прийому;
- б) певною мірою уточнити соціотип маніпулятора, який схильний до використання певної групи засобів психологічного впливу;
- в) знайти ефективну протидію у разі пасивного захисту;
- г) мати потужний викривальний козир у разі захисту активного.

Ефективність психологічного захисту від маніпулювання свідомістю залежить як від зовнішнього середовища існування людини (рівня суспільного та демократичного розвитку в державі) так і від сформованості внутрішньо особистісного ресурсу протидії маніпулятивним факторам у кожного окремого громадянина. Однак, за умов нестабільної, мінливої громадсько-політичної ситуації, визначальними тут виступають особливості характеру самої особистості.